

**EMINESCU LA „TIMPUL”
(1877-1883), „ROMÂNIA LIBERĂ”
(1888) ȘI „FÂNTÂNA
BLANDUZIEI” (1888-1889) – de
Dimitrie VATAMANIUC**

I. CONSIDERAȚII GENERALE

Profesorul Dimitrie Vatamaniuc, eminescolog, membru de Onoare al Academiei Române, editorul Operelor lui Mihai Eminescu, editia Academiei. Foto: Cristina Nichituș Roncea

1 Fondarea „Timpului” și schimbările în orientarea sa politică.

Cotidianul bucureștean este întemeiat în 1876, ca organ de presă al Partidului conservator, de sub conducerea lui Lascăr Catargiu, la guvern din 11 martie 1871. Adunarea deputaților discută în martie 1876 situația financiară a țării și se produc mari neînțelegeri în sînul guvernului conservator. V. Boerescu, Gr. G. Cantacuzino, D. Ghica și alți membri marcanți ai Partidului conservator se retrag din guvern pe motiv că acesta devenise al „nouvei direcțiuni din Iași”. Grupul dizident ia cu el și „Presa”, organul oficial al Partidului conservator, întemeiat de V. Boerescu în 1868. Partidul liberal, în opoziție, avea două ziare centrale- „Românul” și „Alegătorul liber”- în timp ce Partidul conservator, la conducerea țării, nu dispunea de un organ central de presă.

Conservatorii considerară că o asemenea „lacună” nu putea rămâne neîmplinită și hotărâră să scoată „Timpul”, organ guvernamental, care începe să apară în 15 martie 1876. Guvernul Lascăr Catargiu se retrage de la conducerea țării în 3 aprilie 1876, ca să-i ia locul un guvern de tranziție condus de I. Em. Florescu (4/16 aprilie- 26 aprilie/8 mai 1876), căruia îi urmează guvernul de coaliție liberală (27 aprilie/9 mai- 23 iulie/4 august 1876). La alegerile din iunie 1876, Partidul liberal obține o majoritate covârșitoare și în 24 iulie/5 august 1876 se formează guvernul liberal, care rămâne la conducerea țării până în martie 1888. Schimbările la conducerea țării determină și orientarea politică a „Timpului” care, din organ de presă guvernamental, devine ziar de opoziție. Conducerea majorității conservatoare considera că „Timpul” putea aduce servicii Partidului conservator și hotărăște să-l susțină prin cotizații ale membrilor săi. P.P. Carp și T. Rosetti se declară împotriva scoaterii, mai departe, a ziarului întrucât constituia o povară pentru membrii Partidului conservator, trecut în opoziție, și nu se întvedeau nici foloasele imediate ce le putea aduce. Deși unii membri marcanți ai Partidului conservator se desolidarizează de majoritatea conservatoare, aceasta hotărăște totuși să scoată în continuare ziarul. V. Pogor este însărcinat cu strângerea contribuțiilor de la ieșeni, susținătorii mai importanți, sub raport financiar, ai cotidianului bucureștean.

În manuscrisul 2264 se păstrează mai multe Anexe (288, 289, 290), nu știm la ce document, cu numele „membrilor fondatori” ai ziarului. Transcriem această listă întrucât unele din aceste nume se întâlnesc și în articolele poetului: L. Catargiu, I. Em. Florescu, P. Mavrogheni, G. Manu, C. Suțu, A. Lahovari, T. Maiorescu, T. Știrbei, V. Pogor, G. Filipescu, N. Drosu, Gr. Păucescu, G. Băleanu, L. Paciurea, A. Catargiu, G. Triandafil, P. Millo. Cel din urmă îndeplinește și funcția de casier în redacție.

Conducerea Partidului conservator face cunoscut în 18 noiembrie 1876 că într-o adunare numeroasă se hotărî să se încredințeze redactarea ziarului lui Grigore H. Grandea, cunoscut prin atitudinea sa antiliberală (88, p. 109-114). Cu câteva zile mai înainte, în 10 noiembrie 1876, „Timpul” înscrie pe frontispiciul său: „Ziar politic, comercial, industrial și literar”. Gruparea junimistă din Partidul conservator îl suspectează pe Gr. H. Grandea pentru faptul că nu făcea suficientă propagandă „Convorbirilor literare”, revista ieșeană. Maiorescu îi scrie lui I. Negruzzi în 17/29 ianuarie 1877 că de la „Timpul” nu se putea aștepta nimic câtă vreme îl redacta „fleacul cela de H. Grandea” (38, I, p. 7). „Timpul” informează cititorii în 27 ianuarie/ 8 februarie 1877 că se înmulți numărul membrilor în redacție și că înceta rezerva lui P.P. Carp și a „amicilor” săi față de ziar. Interesant de observat că de la această dată se suprimă și subtitlul ziarului. Schimbările acestea arată că „Timpul” trece din mâinile majorității conservatoare în cele ale grupării junimiste.

Conducerea „Timpului” o ia T. Maiorescu care rămâne în fruntea ziarului până la sfârșitul lui aprilie 1877. „De la sfârșitul lui ianuarie – scrie Maiorescu în Jurnalul său – pînă la ultima aprilie (3 luni), am redactat «Timpul», mai toate articolele de fond ale mele din acest interval” (28, I, p. 276). În redacție intră și I. Slavici, care își asumă răspunderea pentru partea literară și politica externă.

Maiorescu se retrage de la conducerea ziarului ca urmare a complicării situației internaționale. În iulie 1877 părăsește redacția și Gr. H. Grandea, spre a scoate „Războiul”, cotidian cu ilustrații care se bucură, încă de la început, de-o mare popularitate. Redactarea „Timpului” rămâne în sarcina lui Slavici și a lui G. I. Pompilian, profesor la Școala normală pentru învățătura poporului român. „Mă vei crede că nu ți-am scris pînă acum – îi mărturisește Slavici lui I. Negruzzi în 5 august 1877 – fiindcă mi-a fost peste putință să găsesc câteva

momente de liniște sufletească. Sânt vreo 14 zile de când aproape nimeni nu mai vine pe la redacția «Timpului» încât singuri doi inși, eu și Pompilian, trebuie să-i umplem coloanele. Granda lucrează la «Războiul» fiindcă la «Timpul» nimeni nu-l mai plătește și omul vrea să trăiască. Nici eu n-am luat de 3 luni de zile bani. La comisia istorică unde urmez cu lucrările, cu toate că [nu] am fost șters din buget, de 6 luni nu am fost plătit. Trăiesc numai eu știu cum, corecturi, reviste externe, notițe de prin ziare, varietăți, aceasta e zilnica mea hrană” (35, II, p. 280). Slavici îi scrie din nou lui I. Negruzzi în 31 august 1877 și arată că în condițiile în care era pus să lucreze nu-i rămânea decât să se retragă din redacție (35, 11, p. 282). V. Pogor trimite pentru redacția „Timpului” în 2 septembrie 1877, 3616 lei noi. În scrisoarea către Maiorescu se scuză că nu putuse aduna mai mult întrucât unele persoane lipseau din Iași și „multe din cele din Iași s-a refuzat a plăti” (72, p. 213). Se confirmă opinia lui T. Rosetti că susținerea ziarului va fi o povară pentru gruparea junimistă.

2 Intrarea lui Eminescu în redacția cotidianului bucureștean.

Condițiile critice în care era pus să scoată „Timpul” îl determină pe Slavici să-l cheme pe Eminescu de la Iași, unde redacta „Curierul de Iași”, din mai 1876 (113, p. 101-107). Poetul intenționa să vină la București încă din decembrie 1876, cum reiese dintr-o scrisoare a lui I. Negruzzi către T. Maiorescu (72, p. 215). Slavici angajează „Timpul” în polemica în jurul *Logicei* lui Maiorescu, pentru a crea o atmosferă favorabilă intrării poetului în redacție. Acum apare, pentru prima dată, numele său în ziarul bucureștean (OPERE, IX, 770). Eminescu îi scrie lui Slavici, în 12 octombrie 1877, că era pregătit să vină la București, dar că nu avea bani de drum. „Dacă m-ar hotărî cineva să vii la București – scrie Eminescu – ai fi tocmai tu [...]. Dar n-am cu ce veni. Asta m-a făcut să-mi țiu gura pân-acum – 100 de fr. am pe lună; din ce dracu să

plec? Am și bagaje: cărți, manuscrise, cioboate vechi, lăzi cu șoareci și molii” (OPERE, XVI, 184). Poetul îi scrie și lui Maiorescu, în germană, în 15 octombrie 1877 și face o prezentare critică a Junimii ieșene (OPERE, XVI, 184-185).

Din documente se desprinde că Eminescu intră în redacția „Timpului” între 25 octombrie și 2 noiembrie 1877. Judecând numai după ultimele articole din „Curierul de Iași”, care îi pot fi atribuite și care apar în nr. 118 din 30 octombrie 1877 (OPERE, IX, 438-439), s-ar părea că poetul părăsește Iașul între 30 octombrie și 1 noiembrie 1877. Dar articolele publicate în 30 octombrie reproduc informații din 24 octombrie 1877 și chiar de mai înainte de această dată. Este de mare însemnătate și un alt amănunt. Numărul 118 ar fi trebuit să apară, ca al doilea din săptămână, miercuri 26 octombrie 1877. Cum însă în această zi era sărbătoare și ziarul n-a apărut, numărul urmând să iasă vineri 28 octombrie 1877 și nu duminică în 30 octombrie 1877. Plecarea lui Eminescu produce însă perturbări în redacția „Curierului de Iași” și în săptămâna 23-29 octombrie ziarul nu apare de trei ori, ca de obicei și nici măcar de două ori, ci o singură dată și atunci cu articole întocmite cu mult înainte. Putem susține, pe baza acestor date, că Eminescu părăsește Iașul între 25-27 octombrie 1877 – nu mai devreme și nici mai târziu. Se verifică și documentar informațiile lui Slavici care fixează Sf. Dumitru data sosirii lui Eminescu în București (92, p. 168). Nu poate fi împărtășită, sub nici un motiv, opinia privind prezența lui Eminescu în redacția „Timpului” înainte de 27 octombrie 1877. Înainte de această dată nu i se pot atribui articole fie și numai pentru motivul că poetul nu se afla în redacția cotidianului bucureștean.

II – EMINESCU LA „TIMPUL”

1. Periodizarea publicisticii eminesciene.

Eminescu își începe activitatea la „Timpul” efectiv la începutul lui noiembrie și o încheie la sfârșitul lui iunie 1883. Publicistica din acești ani o tipărim în patru volume: X, noiembrie 1877- februarie 1880; XI, februarie 1880 – decembrie 1880; XII, ianuarie 1881 – decembrie 1881 și XIII, ianuarie 1882 – iunie 1883. În ultimul volum includem și colaborările, puține la număr, la „România liberă” și „Fântâna Blanduziei”, din 1888 și 1889. În periodizarea noastră ținem seamă de statutul poetului în redacția cotidianului bucureștean. Eminescu este, între noiembrie 1877 și februarie 1880, simplu redactor, asemeni lui I. Slavici, I.L. Caragiale, Ronetti Roman. Conducerea ziarului o avea un comitet de redacție, reprezentat de I.A. Cantacuzino, în calitate de redactor responsabil. Materialele se discutau în redacție și chiar dacă fiecare din redactori venea cu o notă personală, se impunea să nu depășească anume limite, fixate de comitetul de conducere. Cercetătorii operei lui Eminescu sânt călăuziți de ideea că prezența poetului în redacția „Timpului” trebuia să producă, încă de la început, un reviriment în coloanele ziarului. Acest lucru nu se întâmplă și primele articole pe care i le atribuim le trecem la incerte. Explicația stă în faptul că Eminescu intră în redacția „Timpului” într-un moment când soarta războiului din Balcani nu se decisese, și se impunea ca ziarul să discute cu mare prudență problemele politice.” «Timpul» în sfârșit îl citești în toate zilele – îi scrie Slavici lui I. Negruzzi în 14 decembrie 1877 – dacă îl citești. Ordinul de zi este rezerva -, astfel încât fiecare cuvânt se cumpenește de trei ori și cel mai bun articol este, în care nu se zice nimic. În curând vom începe o campanie strașnică” (35, II, p. 285). Campania de presă la care se referă Slavici este inaugurată de poet cu articolul *Dorobanții*, iar de prozator cu *Sărmanii viteji de la Plevna*. Ea este îndreptată împotriva Partidului liberal și nu sânt cruțați nici conservatorii. De aici și conflicte cu I.A. Cantacuzino care cere, în mai multe rânduri, sprijinul

comitetului de conducere. Dintr-o scrisoare a sa către T. Maiorescu, din 19/31 octombrie 1878, luăm cunoștință că Eminescu nu ținea seama de îngrădirile impuse de comitetul de conducere. „Soyez bon pour revenir- scrie I.A. Cantacuzino- a la charge aupres de lui; je lui ai parle moi-meme aujourd'hui; faites-le aussi. Sans rien lui dire qui puisse eveiller sa susceptibilite ou sa sensibilite, obtenez de sa part, non pas de ne pas dire la verite, mais de n'en dire qu'une faible partie” (38, V, p. 122). Vina care i se aducea lui Eminescu consta în faptul că stăruia să facă din „Timpul” un organ personal de presă („il persiste a faire du „Timpul» l'organe personnel”).

Cucerirea independenței deschide o epocă nouă în istoria noastră națională și partidele politice trec la elaborarea de noi programe pe baza cărora să-și desfășoare activitatea. Conservatorii înființează, la începutul anului 1880, un club politic, cu un comitet de conducere și se declară partid politic constituțional. Conservatorii activară până la această dată ca formațiune politică în sânul căreia se distingeau câteva grupări, mai importantă fiind cea junimistă. Aceasta îi avea în frunte pe T. Maiorescu, P.P. Carp și Th. Rosetti. Existau însă și între aceștia deosebiri de vederi în multe probleme de politică internă și externă. Președinte al Clubului politic și al Partidului conservator este desemnat Emanoil (Manolache) Costache Epureanu, care întocmește și noul Program al Partidului conservator. Clubul politic preia și conducerea ziarului „Timpul” și-l numește pe Eminescu redactor-șef, la propunerea lui Emanoil Costache Epureanu, care îl prețuia pentru activitatea scriitoricească.

Poetul conduce cotidianul bucureștean ca redactor-șef între 16 februarie 1880 și decembrie 1881. Este epoca de maximă intensitate în activitatea sa ziaristică. Eminescu o inaugurează cu suita de articole Studii asupra situației și dă orientarea politică a ziarului, care nu concordă adesea cu cea a Partidului conservator. Articolele le publică, cu puține

excepții, ca al doilea editorial și ele se succed număr de număr. Problemele care stau în atenția sa privesc, cu precădere, viața politică internă. Ținând seama de schimbarea în statutul personal al poetului în redacție s-ar fi impus ca publicistica din acești ani să fie cuprinsă într-un singur volum. Amploarea ei, puțin obișnuită, face să-i consacram două volume. Insistăm asupra acestui aspect spre a atrage atenția că, deși repartizată în două volume (XI și XII), formează o singură secțiune în ansamblul publicisticii eminesciene.

Partidul liberal își consolidează poziția politică după proclamarea regatului în martie 1881 și gruparea junimistă din Partidul conservator se orientează spre liberali. P.P.Carp primește să reprezinte guvernul liberal, ca ambasador la Viena, P. Mavrogheni trece, în aceeași calitate, la Roma, iar T. Rosetti preia președinția Curții de Casație. Eminescu conveni să lase conducerea „Timpului” în seama lui Grigore G. Păucescu, ca urmare a acestei orientări a grupării junimiste spre Partidul liberal. Fondator al revistei „Dreptul” (1871) și mai târziu redactor la „Epoca” (1886-1888), Gr. Păucescu aduce în redacție unii din colaboratorii săi apropiați. Poetul este prim-redactor pentru partea politică, dublat de N. Christescu, venit de la „Dreptul” și care îl înlocuiește în timpul absențelor din redacție. Eminescu dă trei articole pe săptămână și urmărește presa străină, îndeosebi cea germană.

Activitatea sa publicistică nu mai apare la fel de susținută, ca în epocile anterioare. Schimbarea statutului în redacție nu este singura explicație pentru această constatare. Elaborează acum Luceafărul în forma definitivă și trece pe al doilea plan colaborarea la cotidianul bucureștean. De altfel „Timpul” devine, din ianuarie 1883, organ de presă al „opозиției coalizate” formată din conservatorii orientați spre liberali și „Liberalii sinceri”, gruparea lui G. Vernescu din Partidul liberal. Se explică de ce scade interesul său pentru ziar și activitatea sa se încadrează în limitele obligațiilor redacționale. Sânt momente când se hotărăște să-și dea chiar

demisia. „Permiteți-mi a vă declara- îi scrie Eminescu lui Lascăr Catargiu în 16 februarie 1883- că mie unuia nu mi-e încă indiferent cu cine împărtășesc onoarea de-a colabora la una și aceeași publicațiune” (OPERE, XVI, 195). Scrisoarea este și o mărturie a dezacordului lui Eminescu cu orientarea politică ce-o da Grigore G. Păucescu ziarului.

Semnificativ este și faptul că Grigore G. Păucescu nu va include în ediția sa din publicistica poetului la „Timpul” nici un articol din 1882-1883. După ce devine organ de presă al „opoziției coalizate”, „Timpul” este în declin evident și Maiorescu deplânge „limbajul la care se coborâse” (28, p. 212). De altfel, „Timpul” fuzionează în 17 martie 1884 cu „Binele public” și în locul lor apare „România”, organ de presă al „Partidului liberal-conservator”.

Eminescu își începe publicistica politică cu o polemică cu presa din Imperiul austro-ungar în sprijinul revendicărilor românilor de sub stăpânirea acestuia și o încheie la „Timpul”, în ajunul prăbușirii sale intelectuale, tot cu o polemică, cu aceeași presă, în care condamnă asuprirea națională și practicile demagogice în viața politică.

2. Epilogul publicisticii eminesciene.

Colaborarea lui Eminescu la „România liberă”, în noiembrie 1888, marchează reintrarea sa în gazetărie, după o întrerupere de mai bine de cinci ani. Cotidianul „tinerilor liberali” se declară, încă din 16 ianuarie 1885, organ de presă al grupării junimiste din Partidul conservator. Eminescu pledează și aici pentru schimbarea „relațiilor” de muncă spre a veni în sprijinul „celor nemulțumiți”. De la „România liberă”, Eminescu trece la „Fântâna Blanduziei”, la care colaborează în decembrie 1888 și în ianuarie 1889. Poetul se pronunța și aici în sprijinul ridicării „stărei igenice și materiale a cultivatorilor”. Colaborarea la aceste publicații se înscrie

ca un epilog în ansamblul publicisticii eminesciene.

III. PUBLICISTICA DE LA TIMPUL" ÎN EDIȚIILE CRITICE

Există opinia potrivit căreia edițiile întocmite de I. Crețu din publicistica lui Eminescu Opere, în patru volume, din 1939 și Opera politică, în două volume, din 1941, cele mai cuprinzătoare din proza politică eminesciană ce le avem până acum, ar fi abuzive în sensul că s-ar fi inclus în ele un mare număr de articole ce nu aparțin poetului. Se are în vedere nu atât publicistica din „Albina”, „Familia”, „Federațiunea”, „Convorbiri literare”, „Românul” și „Curierul de Iași”, tipărită de noi în OPERE, IX și din care I. Crețu include în ediție numai 20 de articole, cât mai ales cea de la „Timpul” din care tipărește vreo 320 de articole. Dintre acestea figurează în edițiile anterioare vreo 60-70 de articole. Edițiile lui I. Crețu tipăresc, cum nu este greu de observat, un număr considerabil de articole rămase îngropate în coloanele cotidianului bucureștean, fapt ce, la vremea aceea, apare drept abuziv.

Problema se pune însă în cu totul alți termeni.

În perioada noiembrie 1877 și iunie 1883, când Eminescu lucrează în redacția „Timpului”, apar din acest ziar 1631 de numere. Din calculul întreprins se impune să fie scoase numerele pentru două luni din vara anului 1878, când poetul traduce, la Florești, în Oltenia, primul volum din tratatul lui Eudoxiu Hurmuzaki, Fragmente zur Geschichte der Rumanen, apoi numerele din iunie 1882, când pleacă la Constanța, într-un concediu și, de asemenea, numerele pentru câteva săptămâni din același an, când știm că a fost internat în spital. Mai trebuie observat că în perioada 1882-1883 poetul avea obligația, ca prim-redactor pentru partea politică, să dea câte trei articole pe săptămână. Procedând cu o maximă

strictețe limitativă, Eminescu nu colaborează în jur de 200-230 de numere. Mai rămân în discuție vreo 1400 de numere din „Timpul” la care poetul avea obligația să colaboreze, în raport cu funcțiile pe care le deținea în redacție.

Ediția lui I. Crețu, Opera politică, două volume, din 1941, reproduce din „Timpul”, cum am văzut, 320 de articole. Mai multe articole din ediția lui I. Crețu nu sânt însă de Eminescu.

Unul dintre acestea se întinde, cum se va vedea mai departe, pe nu mai puțin de 20 de numere. Rămân în discuție vreo 290 de articole. Cu aceste articole Eminescu ca redactor, redactor-șef și prim-redactor nu ar acoperi nici măcar numerele pe un singur an din cotidianul bucureștean. „Timpul” apare în 1880 și 1881, când Eminescu îl conduce ca redactor-șef, în 290 de numere și respectiv 296 de numere. Raportând cele 290 de articole din ediția I. Crețu la cele 1400 de numere, la care trebuia să colaboreze poetul, rămân descoperite 1110 numere. Apare de neașteptat pentru care motiv Eminescu, cu o activitate prodigioasă la „Curierul de Iași”, intrat în redacția „Timpului”, s-ar fi mărginit numai la câteva articole pe lună și aceasta vreme de aproape șase ani. Nimeni nu ar fi menținut un redactor, necum un prim-redactor, și cu atât mai mult un redactor-șef, numai cu o asemenea contribuție în susținerea unui cotidian politic.

Publicistica lui Eminescu este judecată cu o optică îngustă și în recuperarea ei din cotidianul bucureștean s-a procedat selectiv și nu exhaustiv. S-au reținut, astfel, numai articolele de cea mai înaltă ținută jurnalistică, îndeosebi sub aspect polemic. Poetul face însă la „Timpul” gazetărie cotidiană. Îi aparțin, astfel, comentariile operative pe diferite teme la ordinea zilei, notele redacționale, introducerile la materialele reproduse din alte publicații. Îi aparțin, de asemenea, traducерile din presa străină, cu precădere cea germană. Nimic nu justifică omiterea lor dintr-o ediție integrală. Orânduirea strict cronologică și a acestor

texte, în suita celorlalte articole, oferă unica posibilitate în cunoașterea exactă a diversității preocupărilor lui Eminescu și a desfășurării, în timp, a publicisticii sale. Alte ediții, de alt tip, se pot limita să preia numai anume texte și să le orânduiască după alte criterii.

Ziaristica nu reprezenta pentru Eminescu numai o obligație de serviciu, ci răspundea structurii personalității sale. Ea constituia pentru poet, cu alte cuvinte, modalitatea prin care întreținea dialogul public cu contemporanii. Eminescu susține acest dialog cu o devoțiune rar întâlnită și o dăruire ce merge până la sacrificiul de sine.

Eminescu îl informează pe Iacob Negruzzi în februarie 1878 asupra muncii sale în redacția cotidianului bucureștean. Poetul se scuză că nu putuse răspunde la scrisorile primite de la ieșeni. „Dacă n-am scris multora din ei cauza e că la «Timpul» am fiecă zi de umplut o coală de tipar (împreună cu Slavici) și această masturbație intelectuală ne face incapabili de-a ne aduna mințile” (OPERE, XVI, 348). Situația aceasta nu se schimbă nici mai târziu. Poetul îi scrie tatălui său în 18 martie 1881, că nu-i putea îndeplini rugămintea să vină acasă, fie și numai pentru câteva zile. „Aș dori din toată inima să vin acasă, să văd dac-aș găsi vr-un om de încredere, care să-mi ție locul, căci negustoria asta, pe lângă că n-aduce nimic, nici nu te îngăduie să închizi o zi dugheana și să mai iei lumea în cap, ci toate zilele trebuie omul să-și bată capul ca să afle minciuni nouă” (OPERE, XVI, 188-189). Eminescu ținea să adauge că îi era „acru de cerneală și condei”. Poetul îi scrie și Veronicăi Micle în 11 ianuarie 1882,

că deschiderea Parlamentului îi ocupa tot timpul (OPERE, XVI, 190). Veronica Micle îl învinuia, în scrisoarea din 28 februarie 1882, că nu avea altă preocupare decât activitatea de la ziarul bucureștean (OPERE, XVI, 637). Eminescu se referă la activitatea sa la „Timpul” și în scrisoarea către Lascăr Catargiu, din 16 februarie 1883, în care arată că îi

aparțineau în anii când lucrează la redacția ziarului „nenumărate coloane” (OPERE, XVI, 195-196). I. Slavici ne informează, la rândul său, că Eminescu practica o gazetărie cotidiană și combătea „m ultele rele ce se iveau în fiecare clipă împregiurul lui” (92, p. 114).

Judecând publicistica lui Eminescu în contextul acestor mărturii, apare ridicol să o reducem la 300-400 de articole pe întinderea a aproape șapte ani. Coala de tipar cuprindea la „Timpul” formatul obișnuit de ziar în patru pagini, cu cinci coloane de pagină. Se tipăreau, obligatoriu, în prima pagină, telegramele externe, care acopereau, în general, o jumătate de coloană, un editorial, în care se tratau probleme de interes general, pe mai multe coloane, și cel puțin un comentariu privind evenimentele cotidiene interne și externe. Eminescu introduce, ca redactor-șef, și un al doilea editorial, pe care îl întocmește, cu puține excepții, tot el, pe tot parcursul anilor 1880-1881. Două pagini ale ziarului, a doua și a treia, erau destinate cuvântărilor din Adunarea deputaților și din Senat, reproducerilor din presa română și străină și informațiilor din viața politică și culturală. Ultima pagina se destina reclamelor.

Examinând activitatea lui Eminescu la „Timpul” în concordanță cu mărturiile sale, cu ale lui I. Slavici și cu ale altor contemporani, ar trebui să-i atribuim în jur de 2000 de articole. Noi tipărim în secțiunea publicisticii la „Timpul” (vol. X-XIII) în jur de 1200 de articole certe și vreo 70 de articole incerte. Alături de acestea 124 texte, concepte și extrase, transcrise din manuscrise, neincluse în edițiile anterioare. Ediția de față vine, față de ediția I. Crețu, cu un spor de vreo 1100 de articole. Această creștere spectaculoasă apare de neînțeles pentru cine nu ține seama de conștiința profesională a poetului, împinsă, cum arată contemporanii săi, până la ultimele limite.

Creșterea de 1100 de articole se explică prin includerea textelor din manuscrise, prin noi identificări și prin

traducerile din presa străină, foarte numeroase, ce nu se tipăresc în edițiile anterioare. Cu toate acestea, activitatea ziaristică a lui Eminescu la „Timpul”, așa cum este cuprinsă în ediția de față, este departe de-a ilustra întreaga muncă ce-o desfășoară poetul în redacția cotidianului bucureștean. Se constată, astfel, o diferență foarte mare (peste 900 de articole) între numărul celor tipărite de noi și numărul celor ce bănuim a rezulta din umplerea, zilnic, împreună cu Slavici, a unei coli de tipar. Activitatea lui Eminescu la „Timpul” nu constă însă exclusiv din elaborarea de articole originale. Ea include și reproducerile din alte publicații, importante pentru cunoașterea opțiunilor poetului. Aceste texte nu pot figura într-o ediție a scrierilor sale.

Pornind de la aceste constatări, convenim ușor că edițiile anterioare din publicistica lui Eminescu- inclusiv cele ale lui I. Crețu- sânt, în adevăr, abuzive, însă nu prin ceea ce cuprind, ci prin ceea ce omit, fie datorită principiu lui selectiv, fie datorită dificultăților întâmpinate în identificarea articolelor, fie cu bună știință din alte considerente. Să ilustrăm cu câteva exemple. Studiul Creditul mobilier este inclus atât în ediția din 1914, cât și în edițiile lui I. Crețu din 1939 și 1941. Ne oprim la acest studiu pentru faptul că el se păstrează și în manuscrisul 2264, în două caiete compacte, încât nu se pot ridica obiecții cu privire la paternitatea eminesciană. Studiul face parte dintr-o familie de texte, cum se vede din manuscrise, din care edițiile amintite mai sus nu tipăresc decât două. Au rămas îngropate în coloanele „Timpului” alte cinci articole din această familie de texte, care nu figurează în nici o ediție anterioară. Asistăm, pe de altă parte, și la omisiuni cu bună știință. I. Crețu nu retipărește în ediția sa din 1941 articole ca [„« Spre răsărit și nu spre apus » ... „] și [„Mulțămită împrejurărilor ... „], fără să dea explicații pentru excluderea lor. În primul, Eminescu critică în termeni necruțători politic a expansionistă germană „Drang nach Osten”, iar în al doilea face aprecieri elogioase cu privire

la evreii care înțeleseseră să pună interesele țării mai presus de interesele personale.

Publicistica eminesciană, dezgropată din coloanele cotidianului bucureștean în integralitatea sa, permite să se dea o judecată dreaptă și definitivă asupra acestui sector din activitatea sa, cu nimic inferior, cum arată G. Călinescu, creației literare.

IV. PATERNITATEA ȘI UNELE ASPECTE ALE METODEI DE LUCRU

Eminescu nu-și semnează articolele din „Timpul”, cum se proceda în presa vremii, și dă chiar explicații asupra acestei practici. Articolele nesemnate reprezentau orientarea generală a ziarului și-l angajau în fața organelor administrative. Procesele de presă sau de altă natură se intentau redactorului-șef, cum se întâmplă și în cazul cotidianului bucureștean. Articolele semnate se consideră că exprimau puncte de vedere personale și răspunderea revenea numai autorului lor. Numele lui Eminescu apare prima dată în cotidianul bucureștean în septembrie 1877, când I. Slavici îi reproduce, cum am arătat mai sus, articolul *Observații critice*, publicat în „Curierul de Iași”. Semnează, apoi, *Scrisoarea III*, reproducă din „Convorbiri literare”, poem în care unii contemporani văd un pamflet în versuri îndreptat împotriva liberalilor. Poetul semnează cu numele său, cât lucrează în redacție, un singur articol, *Materialuri etnologice*, răspunsul pe care îl dă lui N. Xenopol și cu inițiale recenzia la prozele lui I. Slavici *Novele din popor* și o alta la culegerea lui E. Băican, *Literatura populară*, reproducă de acesta ulterior și ca prefață la antologia sa. Eminescu se folosește și de un pseudonim, *Fantasio*, cu care semnează trei articole, *Babele au trecut*, *Un răspuns d-lui C.A. Rosetti* și *Al doilea răspuns d-lui C.A. Rosetti*, toate din 1882. Pseudonimul *Fantasio* este folosit și de alți colaboratori ai cotidianului bucureștean. Nu-i pot fi

atribuite nici articolele semnate *Cenzor*, *Nemesis* sau cu alte pseudonime. Să precizăm, tot aici, că în epoca anterioară gazetăriei de la „Timpul” Eminescu semnează cu numele său, cu inițiale și cu pseudonimul *Varro* 16 articole și documente, acestea din timpul pregătirilor pentru Serbarea de la Putna, din august 1871. Să mai notăm și faptul că la reintrarea în gazetărie își semnează numai cu inițiale toate cele 6 articole publicate în „România liberă” și în „Fântâna Blanduziei” în 1888-1889.

Judecând articolele semnate în ansamblul publicisticii eminesciene nu este greu de observat că ele ocupă, ca număr, un loc neânsemnat. Se impune să ținem seama și de faptul că articolele semnate sânt dispersate pe parcursul întregii activități gazetărești a poetului și chiar dacă oferă elemente prețioase în stabilirea paternității, acestea nu sânt totuși suficiente să cuprindem toată publicistica eminesciană. Situația se complică și mai mult în epoca gazetăriei la cotidianul bucureștean pentru care avem de altfel și cele mai puține articole semnate. Mărturiile contemporanilor arată că articolele se citeau în redacție, cel puțin între 1877-1879, încât expresiile luate în considerare singure nu mai constituie un criteriu atât de sigur în stabilirea paternității. I. Slavici evocă munca în redacția cotidianului bucureștean în pagini memorabile. „Luaserăm adecă Eminescu și eu- scrie prozatorul- încă de la Viena obiceiul de-a citi împreună tot ceea ce fie unul, fie altul avea de gând să publice, și eu îi citeam ceea ce a scris el, iar el îmi citea ceea ce am scris eu.

Acum, Caragiale, adevărat mare maestru în ale citirii, citea atât cele scrise de noi, cât și ceea ce scria el însuși.

Citea mai întâi articolul în întregimea lui, ca să ne putem da seama despre «impresiunea generală». Urmău asupra vederilor generale discuțiuni, care se-ntindeau foarte departe, pătrunzând din politică în economia națională, în etică și-n estetică, în scrutarea firii particulare a poporului român, a

istoriei lui și a stărilor în care se află azi țara, discuțiuni vii și variate, care nu se mai puteau sfârși [...]

– Manuscript! striga băiatul din zețarie, ivindu-se în prag. Eminescu lua la goană pe imbecilul soios care îndrăznea să turbure prin prezența lui discuțiunile.

– Bine – ziceam eu – dar ziarul trebuie să fie distribuit pe la patru.

– Dă-o dracului gazeta! întâmpina Caragiali. Nu merită publicul să ne stricăm cheful de dragul lui.

Treceam cu toate acestea la a doua citire și se-ncepea discuțiunea pe amănunte, frază cu frază, propozițiune cu propozițiune, vorbă cu vorbă” (92, IX, p. 156-157).

T.V. Ștefanelli arată, la rândul său, că Eminescu lasă ca un articol început de el să fie continuat de Caragiale, cu „ce-i va plesni prin minte” (25, p. 160).

Metoda de lucru a celor trei scriitori explică faptul că unele articole sânt atribuite, rând pe rând, lui Eminescu, Caragiale și Slavici. Articolele lui Slavici depășind în unele perioade pe cele ale lui Eminescu, ca număr, cuprind suficiente elemente, cum arătăm mai departe, pentru identificarea autorului lor. Caragiale dă puține articole și ele se disting prin critica micii burghezii orășenești și structura discursului critic ce ne îndrumă spre „momentele” sale. Dramaturgul este mai activ în susținerea părții literare din cotidianul bucureștean.

Există opinia că articolele tratând probleme economice, bancare, financiare, ar aparține în exclusivitate unor persoane anume însărcinate să se ocupe de aceste domenii. Se aduc în discuție numele unor membri marcanți ai Partidului conservator. „Scriau articole pentru «Timpul» membrii Partidului- ține să precizeze Slavici- când erau «inspirați», însă aceștia numai rar de tot aveau timp pentru « Timpul » și

inspirațiunile erau și ele rare, «băieții» rămâneau de capul lor, ceea ce pe ei nu-i supăra deloc” (92, IX,p. 94, 95). Se explică de ce în absența unor redactori de specialitate Eminescu se vede silit să abordeze domenii, aparent străine de pregătirea și preocupările sale. Nimic nu ilustrează mai bine această situație decât familia de articole Creditul mobilier, încărcate de cifre și o terminologie de cea mai strictă specialitate.

Cînd examinăm publicistica lui Eminescu la „Timpul” ținem seama de concepția social-politică a poetului și de întreaga desfășurare a activității sale gazetărești. Pornim, cu alte cuvinte, de la privirea de ansamblu asupra ei. Nu există o graniță strict delimitată între publicistica de la „Curierul de Iași” și cea de la „Timpul”. Problemele puse în discuție în studiul Influența austriacă asupra românilor din Principate, publicat în „Convorbiri literare” în 1876, revin în zeci de articole din cotidianul bucureștean. Simpatiile și antipatiile poetului din publicistica din perioada ieșeană, exemplificările și chiar expresiile tipice se întîlnesc și în articolele din cotidianul bucureștean. Creația literară oferă și ea elemente pentru cadrul general în stabilirea paternității.

Materialul de bază de la care pornim în stabilirea paternității îl constituie manuscrisele. Eminescu își elabora editorialele acasă, cum rezultă din amintirile lui Slavici și din alte izvoare, și în redacție întocmea prezentările pentru articolele și materialele reproduse din alte publicații. Poetul păstrează o bună parte din articole sau concepte parțiale. Un manuscris miscelaneu, 2264, însumând aproape 450 de file, reunește texte de aceasta natură, însă ele sînt risipite și prin alte caiete.

Poetul își face, pe de altă parte, un mare număr de extrase din diferite tratate științifice. Conceptele din manuscrise au corespondent în peste 100 de articole din cotidianul bucureștean. Extrasele sînt și ele integrate în articole,

formând armătura lor științifică. Manuscrisele oferă, sub acest aspect, indicații surprinzătoare și câteva rânduri dintr-o notă, aparent fără însemnătate, conduc la stabilirea paternității unei familii de articole eminesciene din cotidianul bucureștean. Două fragmente răslețe, [„În articolul nostru ... „] și [„Îndată ce ... „], păstrate în manuscrisul miscelaneu 2264, 357r, 395r, conduc la stabilirea paternității pentru 6 articole, [„Abia apucarăm să zicem...”] din 31 octombrie 1879, [Persoane onorabile ...”] din 3 noiembrie 1879, [„În articolul nostru...”] și [„Primim de la d. Fleva...”] amândouă din 6 noiembrie 1879, [„Mare supărare am cauzat...”] din 10 noiembrie 1879 și [„La ce servește discuția .. .”] din 14 noiembrie 1879. Eminescu practică aici, cum procedează în numeroase împrejurări, sistemul trimiterii de la un articol la altul. Din această familie de texte s-a tipărit în volum numai cel din urmă, însă nu în edițiile lui Eminescu, ci ale lui Caragiale. Un alt fragment, [„Și pe cei ce se-ncercau...”], din manuscrisul 2264, 291r, conduce la stabilirea paternității articolului Studii exegetice asupra unei parabole care lipsește în Sfânta Scriptură, din 12 decembrie 1878, care cuprinde elemente prețioase pentru stabilirea paternității serialului Scrisoarea unui ministru din noiembrie 1880.

Conceptele din manuscrise stau la baza stabilirii unor familii de texte, ca în exemplele de mai sus, neincluse în nici o ediție anterioară. Merită să consemnăm și faptul că unele din aceste articole ne relevă și o față „caragialeană” în publicistica eminesciană. De altfel, „caragialeană” este și scrisoarea poetului către tatăl său, din 18 martie 1881, în care prezintă gazetăria „negustorie de gogoși și de brașoave”.

Pornind de la manuscrise spre textele de bază din „Timpul”, tipărim în secțiuni separate și textele din caietele poetului. Procedînd în felul acesta, poate fi urmărită mai bine interdependența dintre textele din manuscrise și articolele publicate în cotidianul bucureștean.

Paternitatea eminesciană este în afara oricărei discuții

pentru cele 33 de articole, din 1880-1881, cuprinse în ediția lui Gr. G. Păucescu din 1891. Gr. G. Păucescu luând în 1882 conducerea redacției a lucrat, în continuare, cu poetul până în 1883. Ediția oferă elemente prețioase în stabilirea paternității pentru un mare număr de articole, din anii când Eminescu conduce „Timpul” ca redactor-șef. Deși luăm ca bază ediția lui Gr. G. Păucescu, articolele nu le reproducem de aici, ci direct din cotidianul bucureștean întrucât editorul nu tipărește integral textele.

Contemporanii ne-au lăsat mărturii importante pentru identificarea articolelor lui Eminescu. I. Negruzzi este cel dintâi dintre junimiști care atrage atenția asupra suitei Icoane vechi și icoane nouă, iar T. Maiorescu dă în jurnalul său indicații prețioase în legătură cu activitatea lui Eminescu la cotidianul bucureștean. Criticului îi aparține și precizarea potrivit căreia studiul său, Despre situația politică a României, se publică în „Timpul” în traducerea poetului, în ultimul număr din 1880.

Statutul multor articole este stabilit de editorii anteriori, cu argumente asupra cărora nu încap discuție. Acesta este și motivul pentru care indicăm prima apariție în volum, fără să reluăm și motivarea din edițiile respective. De altfel I. Crețu, care stabilește statutul pentru cel mai mare număr de articole, trimite și la manuscrise, din care reproduce însă numai fragmente. Noi le tipărim și pe acestea, cum am mai arătat, integral și însoțite de un aparat critic.

La stabilirea paternității textelor eminesciene, ne călăuzim după principii care au stat, în parte, și în atenția editorilor anteriori. Găsim potrivit să facem o prezentare a lor, spre a ilustra și mai bine complexitatea și dificultățile întâmpinate în această operație de recuperare a scrisului eminescian din presa vremii.

Publicistica lui Eminescu la „Timpul” este orientată spre viitor și poetul, preocupat de destinul poporului nostru,

oferă contemporanilor, permanent, „icoane noi” și „icoane vechi” prin care exemplifică mersul societății românești. Poetul judecă desfășurarea evenimentelor istorice ca ireversibile și, când evocă „icoane vechi”, se oprește numai la acele epoci caracterizate prin stabilitate și progres în toate domeniile. Eminescu declară categoric că România se impunea să iasă din stadiul de țară agrară și să devină țară industrială. Poetul apreciază că instituțiile introduse la noi din țările apusene, instituții numite „forme fără fond”, reprezentau o realitate istorică. Pentru acest motiv nu pledează pentru înlăturarea lor, ci pentru investirea cu un conținut real, prin ocuparea tuturor funcțiilor cu oameni cu pregătire, devotați și cinștiți. Eminescu nu-și teoretizează sistemul de gândire, însă acesta este perfect articulat și implicat în publicistica sa. Concepția privind natura statului, rolul capului statului, al organismelor statului este definitiv structurată încă din primele articole pe care le publică în „Federațiunea” în 1870. Aceasta are la bază primatul muncii, de la care nu face nici o concesie pe întreg parcursul activității sale ziaristice. Rațiunea de-a fi a statului, cu toate organismele sale, și a partidelor politice, sta, cum arată în zeci de articole, în apărarea forțelor productive și în îngrădirea elementelor improductive. Poetul vedea asigurat viitorul poporului nostru numai în funcție de apărarea și dezvoltarea „claselor pozitive”. Orientarea spre viitor, permanenta alternanță între „icoane noi” și „icoane vechi”, afirmarea, uneori cu violență, a primatului muncii și condamnarea necruțătoare a improductivității sub toate aspectele oferă tot atâtea elemente care disting net articolele poetului de ale celorlalți redactori.

Importante în stabilirea paternității sânt, în egală măsură, incursiunile în istoria națională, pentru care găsim însemnări și în manuscrise. Figurile istorice pe care le invocă sânt Mircea cel Mare, Alexandru cel Bun, Matei Basarab, Ștefan cel Mare. Sânt figuri istorice la care se oprește și în studiul Influența austriacă asupra românilor din Principate, publicat

în „Convorbiri literare” în 1876. Poetul aduce în discuție aceleași argumente care se referă la stabilitatea domniilor respective și progresul realizat în toate domeniile vieții sociale și politice. Din istoria națională mai nouă, Eminescu se oprește la Alexandru Ioan Cuza, pe care îl cunoaște și personal, în timpul studiilor la Viena. Eminescu vine cu o intuiție a istoriei naționale care depășește pe cea a specialiștilor din vremea sa. Poetul demonstrează, astfel, ca actul lui Mihai Viteazul privind „legarea de pământ” privea numai populația „flotantă” și nu și răzeșii și alte categorii sociale. Măsurile asemenea celei a lui Mihai Viteazul se iau, arată poetul, și în alte țări ori de câte ori vicisitudinile istorice fac ca populația să-și părăsească așezările în fața invaziilor străine.

Examenul stilistic folosit cu precădere de editorii anteriori îl extindem asupra întregii publicistici eminesciene, nu numai a celei de la „Timpul” și îl corelăm, permanent, cu sistemul de gândire al poetului și cu celelalte elemente la care ne referim mai departe. Sânt specific eminesciene un număr de vocabile cu frecvență în manuscrise și în publicistica din „Curierul de Iași” și în cea din cotidianul bucureștean. Dintre acestea notăm câteva: aserțiune, blagomanii, cabală, chezașui, cenușer, concese, erija, factice, feneanți, gera, ignominii, ilot, inic, inept, logomahi, malonest, palinodii, pană (condei), paralogism, pehlivănie, predmet, preexistență, premis, prevaricațiuni, problem, procede, prorupe, proviant, malonestitate, semibarbarie, sibirit, sibila, silogistic, sinalagmatic, sofismă, spurii, transige, turpitudini, urieșesc, xenocrație. Sânt de consemnat și câteva expresii tipice, unele și cu mare frecvență: apucături sofiatice, bandă de exploatație, ban roșu, bani calpi, bob numărat, canale de scurgere, capacități problematice, caracter problematic, cavalier de industrie, căldarea patimilor momentane, cenușa din vatră, cheltuială de fraze, civilizație calpă, clasă pozitivă, clina concesiilor, cocoterie offenbachiană, cod al șiretlicului gazetăresc, coji indigeste, companie de

exploatație, conspirători nocturni, cordon al ordinului Sfintei Cânepe, cupiditate de clică, cusur subțire, dinastie moșneană, docilitatea conștiinței ciracilor, documentele în mână, dovadă pipăită, elasticitatea conștiinței ciracilor, erijată în titlu de merit, expresii lunecoase, fenomenologia frazei advocățești, finețe bizantină, fraze franțuzești, gheșefturi de toată mâna, hidoasa pocitură, industrie de palavre, judecata răzășească, limbă păsărească, mlaștina de scurgere, mucul condeiului, neagră calomnie, neagră mulțime, neagră străinătate, negustori de principii, oameni speciali, onestitatea nu se mânâncă cu lingura, organul sibariților, palavre politice, patrioți de industrie, patrioți de meserie, patrioți de toată mâna, păsăreasca gazetarilor, plebea postulanților, procedări de codru, reputații uzurpate, sămânță de vorbe, scabroase afaceri, scoată la maidan, societăți de exploatare, socoteală răzășească, stele pe cerul țării, suflete problematice, tagma patrioților, tertipuri uzate, titluri de recomandație, târzii la minte, trăsătură de condei, vatra strămoșească. Specific eminesciană este numirea secolelor: suta a... (paisprezecea, cinsprezecea etc.). Expresia preferată a poetului este însă: *naturi catilinare*, cum voia să-și intituleze romanul *Geniu pustiu* din tinerețe. Expresia este folosită frecvent și în publicistică sub mai multe forme: bande catilinare, clică catilinară, gunoi al catilinarismului, *naturi catilinare*, perversitate catilinară.

Eminescu manifestă o adevărată predilecție pentru dictoanele și expresiile latine și le întâlnim în aproape toate articolele sale. Marea majoritate a acestor dictoane și expresii erau însă de circulație generală. Notăm câteva folosite de poet mai des: a priori, ab antiquo, ad absurdum, ad hominem, ad referendum, ad rem, calumniare audacter casus belli, de facto, de jure, de mortuis nil nisi bene, ejusdem farinae ex professo, Hannibal ante portas, in abstracto, in suspense, manu propria, mutatis mutandis, occasio legis, persona grata, petitio principii, post festa, pro forma, res nullius, și nequa non, tale-quale, ubi bene ibi patria.

Întîlnim și dictoane și expresii care, în contextul expunerii, mai ales istorice, și în asociere cu alte elemente, oferă indicații în stabilirea paternității. Notăm cîtova din ele: de nobis sine nobis, distinguendum est, ex ungue leonem, foetor caprinus, glebae adscriptio, jure gentium, jure olachale, laudatores temporis acti, manu militari, non idem est și duo dicunt idem, per fas et nefas, plebs scribax, quod licet Jovi non licet bovi, sapienti sat, stat pro ratione voluntas. Dintre acestea face parte și titulatura lui Mircea cel Bătrîn: Dei gratia Fogaras et Omlas Dux, Severini Comes, Terrarum Dobrodicii Despotas. Întîlnim și expresii latine confecționate ad hoc de poet: post republicam Ploestensem.

Eminescu își face pregătirea intelectuală la instituțiile germane de învățămînt și se păstrează și în manuscrise numeroase însemnări în această limbă. Poetul folosește pentru termenii românești echivalente germane, trecute și în paranteză. Să exemplificăm: consiliu economic (Volkswirtschaftsrath), dobîndă (Kostelgeld), procură (Vollmacht), reprezentatiune executivă (Vorstand). Nu este însă mai puțin adevărat că, expresii ca Bin nun so klug als wie zuvor, pentru sînt atît de cuminte cum am fost și mai înainte, sau Nationalitatenschwindel pentru panglicăria naționalităților nu puteau ieși decît de sub pana poetului. Slavici folosește și el expresiile germane, însă destul de rar și cu precădere din domeniul educației și învățămîntului.

Publicistica eminesciană la „Timpul” oferă un spectacol neașteptat prin utilizarea largă, a expresiilor în limba franceză. Transcriem cîteva: a la vapeur, apres nous le deluge, ballon d'essai, car tel est notre bon plaisir, car telle est la raison d'tat, coute demi-monde, faisons-les tout dire, mais ne les laissons pas tout faire, jeunesse doree, morgue espagnole, mot d'ordre, mot de patrie, noblesse oblige, pied de nez, raison d'tat, raison suffisante, par excellance, sans peur et sans reproche, savoir faire, savoir vivre. Eminescu folosește și pentru operațiile bancare terminologia

franceză. Să exemplificăm: a decouvert, a outrance, a tout prix, baisse, depart, en detail, en gros, hausse, haut-banque, haut-finance, lettre de charge, recouvrement de traites. Asemenea termeni și alții din acest domeniu se întâlnesc, fără excepție, și în manuscrise. Dintre termenii în alte limbi se întâlnește mai des englezescul self-government.

Eminescu apelează în caracterizarea unor personalități din vremea sa la epitete care oferă și ele indicații în stabilirea paternității. Carol I este „Carol îngăduitorul” și „Rampsint Îngăduitorul” pentru lipsa de autoritate în viața statului. I.C. Brătianu este numit pentru politica dictatorială „Cancelarul de la Măgura” și „Cancelarul de pe malurile Dâmboviței” ; C.A. Rosetti este „pocitură” și „hidoasă”. Excepție fac numai epitetele atribuite lui C.A. Rosetti, care sânt preluate de la V. Alecsandri, însă devin „eminesciene” prin larga utilizare. Să mai notăm câteva asemenea caracterizări pentru alte persoane: Gh. Chițu („Preaosfinția sa musiu Chițu”), V. Boerescu („marele om de stat”), I.C. Fundescu („Ionel Cocîrdel”), Simeon Mihălescu („Simeon Cucernicul”, „Simion Cuviosul”), B.H. Stroussberg („regele Stroussberg”), A.M. Warszavsky („ilustrul Warszawsky”). Poetul îi compară pe unii oameni politici cu Hoedel și Nobiling, cunoscuți prin atentatele puse la cale în Germania. Un element de recunoaștere a articolelor lui Eminescu îl constituie și onomastica creată de poet: Caradale, Ghirițopoli, Costinosti, Grădișteni, Mărgăritești, Pătărlăgeni, Stănești, precum și numirile ce le dă unor ziare: „Pseudo-Românul” pentru „Românul”, „Cobza lui Faraon”, „Daraua lui Faraon”, „Vocea lui Faraon” pentru „Telegraful”. Mai notăm, tot aici, numirile ce le dă României din vremea sa: America dunăreană, America Orientului, Californie, Eldorado, pentru a defini o situație de colonie a țărilor apusene.

Elemente pentru stabilirea paternității oferă și unele „ticuri stilistice”, pe care le luăm în considerare, de asemenea, cu multă prudență. Notăm câteva din ele: cată să ... (admitem, să

fie etc.), cu asupra de măsură, cu de prisos, nici au ceva (de învățat, de spus etc.). Se întâlnește mai frecvent: în fine, chiar în deschiderea editorialelor, ca să fie reluat de repetate ori în desfășurarea discursului critic.

Probleme importante ridică și ortografia, care nu era normată și în legătură cu care se purtau discuții între specialiști. Ziariștii foloseau ortografia publicației la care colaborau. Eminescu nu face excepție. Publicistica sa din epoca studiilor universitare este cea a presei transilvănene, care caută să se emancipeze de etimologism. Eminescu folosește la „Curierul de Iasi” și la „Timpul” ortografia fonetică, care era și a „Convorbirilor literare”, și pledează pentru introducerea ei și în presa transilvăneană. Perturbări se produc în paginile cotidianului bucureștean din 1882, când vine la conducerea ziarului Gr. G. Păunescu și intră în redacție colaboratorii săi de la „Dreptul” și apoi și de la „Binele public”. Ortografia singură nu oferă elemente certe în stabilirea paternității în publicistica dinainte de ianuarie 1882 și cu atât mai puțin după această dată. Sânt epoci întregi când poetul nu supraveghează tipărirea articolelor și sânt de presupus imixtiuni ale tipografilor. Să mai notăm că un ziarist ca N. Basarabescu, criticat de Eminescu pentru lipsa de talent, întocmește editoriale cu „expresii eminesciene”, pe care le trimite direct la tipografie. Acesta este și motivul pentru care poetul îi scrie lui Lascăr Catargiu cum am arătat mai sus, că intenționa să-și dea demisia din redacția cotidianului bucureștean.

Mai importante decât particularitățile ortografice sânt în stabilirea paternității acele expresii din publicistică- și nu puține- pentru care avem echivalențe și în creația literară. Să dăm și aici câteva exemple: au început a lua fața pământului românesc pe copitele lor, a spera mereu într-un mâne, trăind mereu într-un vecinic azi, capiștea minciunii, copiii bătrâni și plini de patemi, enigmă nespliată, forță urieșească, idolul de fier cu picioare de lut, lumina unor

stele ce s-au stins de mult călătorește încă în univers, mulțimea săgeților române întunecând văzduhul, neam vine și neam trece, pieri în umbra vremilor, privitori numai ca la teatru, puteri urieșești, se nasc spre a muri și mor spre a se naște, Sfinte Brahm, Sybaris, și-a întins umbra puterii asupra a trei continente, temnițele destul de largi. Avem însă aici și mărturii privind organicitatea scrisului eminescian.

Luăm în considerare, cu rezerva cuvenită, și unele elemente de conjunctură. „România liberă”, organul de presă al „tinerilor liberali”, comentează cu simpatie editorialele lui Eminescu, dă extrase din ele și trece peste cele care știa că nu aparțin poetului. Explicația stă în faptul că redactorii de la „România liberă”, în parte transilvăneni, țineau legături strânse cu cei de la „Timpul” și comentau editorialele. Să mai notăm că prețuirea ce-o arată poetului redactorii „României libere” vine să explice și colaborarea sa la acest ziar în 1888.

Prezența articolelor în edițiile anterioare nu o luăm în considerare în stabilirea paternității. Excepție fac ediția lui Gr. G. Păucescu și cea a lui I. Crețu din 1941, pentru motivele și cu rezervele arătate mai sus. Publicistica de la „Timpul” o reexaminăm din nou, cum procedăm și cu cea din epoca ieșeană. Multe articole din edițiile anterioare, inclusiv cea a lui I. Crețu, nu figurează și în ediția noastră. Pentru toate articolele omise facem mențiune la locurile respective și indicăm argumentele pe care ne întemeiem. Este și motivul pentru care nu insistăm asupra tuturor omisiunilor. Mai importantă este însă lăsarea în afară a studiului Bucovina și Basarabia, inclus de I. Crețu în edițiile sale și tipărit și în volum separat. Studiul este o parafrază a documentelor Hurmuzaki și aparține lui I. Slavici, care îngrijea tipărirea lor. Discursul critic este elaborat în topica frazei și vocabularul tipic prozei slaviciene.

Deși folosim în stabilirea paternității ceea ce am numi metoda

combinată, coroborând cât mai multe elemente- niciodată unul singur-, rezultatele nu sânt întotdeauna cele aşteptate. Identificăm articole cu dublă paternitate, fără însă să putem delimita partea de contribuție a lui Eminescu, motiv pentru care le trecem la incerte. Am crezut potrivit să reținem în această secțiune toate articolele pentru care avem fie și numai câteva elemente pe baza cărora să le putem atribui poetului. Am procedat în felul acesta ținând seama de stadiul înaintat de uzură în care se găsește „Timpul”, încât pânđește primejdia unor pierderi ireparabile. Din colecția „Timpului” de la Biblioteca Academiei Române lipsesc numerele 1, din 1-3 ianuarie, 100, din 16 mai, 330 din 14 iunie, toate din 1879, nr. 2, din 2 ianuarie, nr. 3, din 3-4 ianuarie, nr. 6, din 7-8 ianuarie, nr. 56, din 9 martie, nr. 57, din 11 martie, nr. 58, din 12 martie, toate din 1880, nr. 69, din 28 martie, nr. 85, din 18 aprilie, nr. 97, din 5 mai, nr. 99, din 8 mai, nr. 101, din 11 mai, nr. 113, din 28 mai, nr. 277, din 17 decembrie, toate din 1882. Materialele din nr. 69, 85, 99, 101, 113 și 277 din 1882 au fost recuperate din colecția de la Biblioteca Municipală din Piatra Neamț. Investigațiile pentru recuperarea materialelor din celelalte numere nu au fost încununete de succes. Sânt pierderi ireparabile și este o datorie să folosim toate căile pentru întregirea patrimoniului nostru cultural.

V. ASPECTE GENERALE ALE PUBLICISTICII LUI EMINESCU LA TIMPUL”

Eminescu face la „Timpul”, cum am mai arătat, publicistică cotidiană și răspunde, prin însăși natura lucrurilor, la problemele la ordinea zilei. Se explică de ce chestiuni prioritare într-un anumit moment nu mai formează, după trecerea sa, obiect de discuție, ci cel mult pretext pentru o simplă referință la o etapă depășită. Publicistica sa se organizează însă, indiferent de problemele la ordinea zilei, pe câteva coordonate care pot fi urmărite pe întinderea întregii sale activități ziaristice. Poetul considera că în politica externă România se impunea să păzească cea mai

strictă neutralitate. Situată între trei mari imperii, cu interese divergente în această parte a Europei, România nu putea să manifeste simpatii pentru unul din ele fără să-și periclitaze însăși existența ca stat. Eminescu merge așa de departe în afirmarea acestui principiu, încât se desolidarizează de teza lui Maiorescu cu privire la apropierea României de Imperiul austro-ungar. Poetul pledează, în plan intern, pentru primatul muncii și ia apărarea „claselor pozitive” împotriva exploatării lor de către „pătura superpusă”. Acest principiu nu avea o bază rasială, ci una strict economică. Aceasta explică de ce discută toate problemele în funcție de primatul muncii.

Evenimentele de politică internă și externă sânt comentate cu viziunea ziaristului de geniu. Demersurile sale se impune să fie examinate din aceasta perspectivă. Expresiile nedorite, în accepția noastră de azi, întâlnite în publicistica sa aparțin, în general, limbajului ziaristic din presa vremii. Eminescu nu atacă niciodată grupuri sociale sau indivizi, principii sau instituții, moravuri sau năravuri în afara idealității în care își înscriesese, cu o incomparabilă și cu totul dezinteresată dăruire, întreaga activitate de ziarist în slujba dreptului la existență națională al poporului nostru.

LĂMURIRI ASUPRA EDITĂRII PUBLICISTICII DIN ACEST VOLUM

I. CADRUL ISTORIC

Activitatea lui Eminescu la „Timpul” începe în toamna anului 1877, o dată cu ultimele evenimente importante ale războiului cu Imperiul otoman. Evenimentele mai importante sânt căderea Griviței și a Rahovei, a Opanezului, capitularea lui Osman Pașa și ocuparea Smârdanului. Tratatul de pace, care se încheie la San-Stefano în martie 1878, recunoaște independența României, Serbiei, și Muntenegrului, precum și autonomia

Bulgariei. Congresul de la Berlin din iunie-iulie 1878 recunoaște României independența, sub rezerva modificării Articolului 7 din Constituție, și stipulează schimbări în componența teritoriului național. România își extinde granițele firești, prin reintegrarea Dobrogei în teritoriul național, după o lungă stăpânire otomană, însă este obligată să cedeze Imperiului țarist cele trei județe din sudul Basarabiei – Bolgrad, Cahul și Ismail, anexate de imperiul vecin în 1812 și reintrate în componența teritoriului românesc prin Tratatul de la Paris din 1856. Se alătură la aceasta și faptul că României nu i se acordă despăgubiri de război pentru sacrificiile făcute de statul român în susținerea războiului din 1877-1878.

Dobrogea intră oficial în componența statului român în octombrie 1878, în schimb în jurul Articolului 7 din Constituție se iscă o vie polemică înăuntrul vieții parlamentare din țara noastră, la care participă și presa de toate orientările politice. Guvernul liberal inițiază tratative cu marile puteri semnatare ale Tratatului de la Berlin menite să obțină o temperare a condițiilor impuse pentru recunoașterea de jure a independenței de stat. România era însă independentă de facto încă de la proclamarea ei în Parlamentul român la 9 mai 1877. Revizuirea Constituției are loc în octombrie 1879, în termenii care fac ca recunoașterea deplină a independenței să fie acordată de Anglia, Franța și Germania abia în februarie 1880. Germania condiționează recunoașterea independenței și de răscumpărarea căilor ferate române construite cu capital german.

Activitatea publicistică a lui Eminescu din anii 1877-1880 se desfășoară, în principal, în funcție de situațiile și problemele acestei perioade. Poetul lipsește din redacție în timpul lucrărilor Congresului de la Berlin, din iunie-iulie 1878, când traduce la Florești, în Oltenia, primul volum din cele cinci ale tratatului lui Eudoxiu de Hurmuzaki, *Fragmente sur Geschichte der Rumanen*, care se tipărește cu titlul

Fragmente din istoria românilor în anul următor. Se explică de ce publicistica lui Eminescu din acest volum nu acoperă și lunile de vară din 1878.

Problemele puse în discuție de Eminescu reprezintă realități istorice dintr-o epocă. frământată, în dezbateră cărora este antrenată întreaga presă românească. Deosebiriile constau numai în orientarea politică. Eminescu se situează pe poziții contestate privind politica externă și internă a Partidului liberal, poziții care coincid, în parte, cu cele ale Partidului conservator. Poetul ia atitudine împotriva liberalilor, pe care îi acuză de cecitate în politica externă și de demagogie în cea internă.

Oamenii politici din Partidul liberal sânt prezentați diferențiat. I.C. Brătianu este privit ca adevăratul reprezentant al liberalilor din țara noastră, însă prizonier al propriului său partid, D. Brătianu, fratele său, cu care poetul face schimbul de scrisori din timpul Serbării de la Putna din 1871, este liberalul de curaj în exprimarea celor mai crude adevăruri. C.A. Rosetti este prezentat încă din articolele din anii 1877-1880 ca părintele demagogiei din țara noastră, iar „Românul”, organul său de presă, mijlocul prin care o promova în publicistica românească. M. Kogălniceanu este înfățișat, în schimb, ca un mare om politic, deși făcea parte din Partidul liberal. Alături de aceste personalități, toți ceilalți membri ai Partidului liberal sânt Caradale, Chirișopol, Pătărlăgeni.

Eminescu îi critică pe conservatori de situarea pe poziții străine intereselor poporului nostru în chestiunea evreiască. Poetul considera că Partidul conservator era reprezentat de un număr mare de personalități politice, în raport cu cei din Partidul liberal. Îi are în vedere pe T. Maiorescu, P.P. Carp, L. Catargiu, T. Rosetti, P. Mavrogheni, fapt care explică și acordarea unui spațiu extins cuvântărilor unora dintre ei în coloanele cotidianului bucureștean. Partidul conservator nu avea însă o bază socială largă, asemeni Partidului liberal,

cea ce va duce la îngustarea progresivă a autorității sale pe măsură ce marile personalități părăsesc scena vieții politice. Deși privește Partidul conservator din perspectiva marilor personalități care îl reprezentau, poetul este extrem de măsurat în aprecierile laudative la adresa lor. Maiorescu și P.P. Carp – să-i numim numai pe aceștia – se consideră profund vexați de opiniile poetului privind poziția conservatorilor în viața politică a țării. I. Slavici scrie pe bună dreptate că Eminescu nu ezită să-i critice pe conservatori și să laude adversarii politici. „Eminescu nu era cruțător nici cu membrii partidului – arată memorialistul – când se nemerea ca ei să cadă în vreun păcat, ba era în stare să laude faptele bune și dacă ele erau săvârșite de adversari politici” (92, IX, p. 95).

Când Emanoil Costache Epureanu întocmește noul Program al Partidului conservator, publicat în „Timpul” în 16 februarie 1880, participă la elaborarea lui numai Th. Rosetti, iar T. Maiorescu, P.P. Carp și alți membri marcanți ai „partidei conservatoare” adoptă o poziție de expectativă, pe motiv că Emanoil Costache Epureanu nu era persoana cea mai indicată să-i reprezinte în viața politică. Programul său venea însă să definească poziția Partidului conservator în contextul recunoașterii independenței de stat a României de marile puteri. Eminescu îl urmează pe Emanoil Costache Epureanu și i se încredințează conducerea „Timpului”, cu care începe cea de-a doua epocă a gazetăriei sale la cotidianul bucureștean.

II. DIRECȚIILE PRINCIPALE ȘI ALTE ASPECTE ALE PUBLICISTICII DIN ACEST VOLUM

Publicistica lui Eminescu din anii 1877 (noiembrie-decembrie)-1880 (ianuarie-februarie) este orientată în trei direcții principale care formează și obiectul dezbaterilor parlamentare și din presa noastră. Ea se deschide cu o primă expunere sistematică a lui Eminescu, Icoane vechi și icoane nouă, în

care întreprinde examenul critic al vieții social-politice din România. Este a doua privire de sinteză a poetului după Influența austriacă asupra românilor din Principate din 1876, orientată însă, de astă dată, cu precădere asupra vieții politice interne. Prin acest serial este remarcată și prezența poetului în redacția ziarului, cum arată mărturiile contemporanilor.

1. Chestiunea modificărilor de frontieră.

Problema aceasta formează obiectul unui studiu amplu, Basarabia, care este un răspuns, pe bază de documente, pe care îl dă ziarului „Le Nord” din Bruxelles, organul de presă al centrului panslavist din Belgia. Ziarul panslavist de limbă franceză susține dreptul marilor puteri în raportul lor cu statele mici. Diplomația țaristă pornește în chestiunea Basarabiei numai de la anexarea ei la imperiul vecin în 1812. Diplomația țaristă dă, pe de altă parte, o interpretare în interesul Imperiului țarist prevederii stipulate în Convenția din aprilie 1877 prin care acesta se obliga să respecte integritatea teritoriului țării noastre. Potrivit acestei interpretări obligația stipulată în convenția din aprilie 1877 privind această chestiune avea în vedere numai raporturile dintre România și Imperiul otoman și nu și raporturile cu Imperiul țarist. Poziția lui Eminescu este clară. Marile puteri nu puteau încheia tranzacții cu teritorii ce nu le aparțineau, intrate în stăpânirea lor prin anexiuni, în diferite conjuncturi politice. Dobrogea nu putea reprezenta o compensație, cum arată de altfel și Tratatul de la Berlin. Eminescu demonstrează pe bază de documente, că reprezenta teritoriu românesc uzurpat de Imperiul otoman. Provincia dintre Prut și Nistru reprezenta, în chipul cel mai necontestat, o componentă străveche a statului nostru, anexată de Imperiul țarist în 1812. Studiul lui Eminescu demonstrează tocmai acest lucru și este o replică la atacurile cercurilor panslaviste și ale diplomației țariste, care discutau chestiunea Basarabiei numai ca anexată Imperiului țarist.

2. Chestiunea modificării articolului 7 din Constituție.

Constituția noastră prevedea restricții la acest articol pentru obținerea cetățeniei de către persoanele străine. Maiorescu scrie, pe bună dreptate, că „nechibzuita redactare a articolului 7 trebuie să se pedepsească odată” (28, p. 16). Constituția prevedea formalități pentru obținerea cetățeniei chiar și pentru românii din provinciile aflate atunci sub stăpâniri străine. Constituția era, sub acest aspect, nu numai antisocială, ci și antinațională. Eminescu insistă asupra acestui aspect și se pronunță categoric pentru modificarea ei. Acest act politic ținea însă, în opinia sa, exclusiv de competența statului român, fără imixtiunea marilor puteri. Eminescu ia apărarea evreilor stabiliți în țară de multă vreme, vexați în drepturile cetățenești de prevederile Constituției. Poetul se pronunță împotriva încetățenirii în masă a evreilor stabiliți în țară de dată relativ recentă, ca urmare a persecuțiilor îndreptate împotriva lor în Rusia și în Polonia. Se declară pentru încetățenirea individuală, cum se proceda și în cazul românilor imigrați din provinciile românești de sub stăpâniri străine. Considera însă că nu erau îndreptățiți să primească cetățenia română evreii care se puneau sub protecția puterilor străine și a consulatelor din țara noastră, practicau îndeletniciri neproductive și se solidarizau ca Alianța izraelită în acțiunile îndreptate împotriva țării noastre. Poetul salută, în schimb, până și cele mai modeste gesturi ale cercurilor evreiești din țara noastră, care recunosc spiritul de toleranță al poporului nostru. Eminescu este profund nemulțumit și de faptul că Germania, cu o populație numeroasă și cu un număr mic de evrei, lua măsuri legislative restrictive împotriva lor, în vreme ce impunea României, între alte condiții, și deschiderea granițelor țării noastre pentru cei alungați din Imperiul german. Corpurile legiuitoare modifică Constituția în termenii discutați și de Eminescu și de alți intelectuali ai vremii. Problema evreiască nu mai formează, sub acest aspect, obiect de dezbatere în publicistica eminesciană.

3. Chestiunea răscumpărării căilor ferate.

Eminescu susține cu energie politica neamestecului străin în treburile interne ale statului român. Concesiunea construirii căilor ferate și a condițiilor impuse pentru răscumpărarea lor constituia pentru Eminescu ilustrarea cea mai evidentă a amestecului străin în treburile interne ale țării. Guvernul german al lui Bismarck se declara gata să rupă relațiile cu România la sfârșitul anului 1879 dacă nu se satisfăceau interesele concesionarilor germani. Guvernul român se vede silit să procedeze la răscumpărarea căilor ferate în condiții oneroase pentru statul român, condiții prin care se consolidează capitalurile străine. Eminescu scrie pe bună dreptate că răscumpărarea căilor ferate constituia „un bun bacșiș acționarilor de la Berlin”.

4. Alte aspecte.

Eminescu înfățișează războiul de independență în două ipostaze, aspect pierdut adesea din vedere de comentarii operei sale. Poetul evocă la „Curierul de Iași” eroismul ostașilor români pe câmpul de luptă și-și manifestă indignarea împotriva gazetarilor care diminuau contribuția „moldovenilor” în victoriile din Balcani. Publicistica de la „Timpul” se deschide cu înfățișarea oștirii române în momentul întoarcerii de pe câmpul de luptă. Evocării eroismului îi ia locul descrierea suferințelor îndurate de ostași și discursul critic îmbracă forme de-o violență încă neântâlnită în articolele sale. Guvernul liberal este învinuit pentru lipsa de interes față de oștire, care reprezenta în opinia poetului țărănimea, „clasa pozitivă” cea mai numeroasă. A contribuit la înrăutățirea situației oștirii și iarna, deosebit de grea. Poetul avea și alte motive să fie indignat împotriva guvernului liberal. C.A. Rosetti întâmpină oștirea română, la întoarcerea de pe câmpul de luptă, cu o cuvântare în care o avertiza că mai avea de cucerit „Plevna internă”. Poetul nu poate uita aceste cuvinte, rău inspirate, și le reamintește în numeroase articole. Dacă judecăm evenimentele în perspectivă

istorică, acea „Plevnă internă” o reprezenta, în realitate, guvernul liberal, la conducerea țării, și a cărei pricepere politică nu putea fi comparată, cum arată Maiorescu, cu „glorioasele fapte de război”.

Eminescu angajează „Timpul” în campania de presă împotriva lui I.A. Warszawsky, cunoscut de contemporani prin afacerea rechizițiilor pentru armată. Poetul face loc în coloanele ziarului documentelor prin care denunță opiniei publice aspectele întunecate ale acestei afaceri și practicile incorecte în cercetarea unor demnitari implicați în ea. Afacerea Warszawsky reedita, în opinia poetului, afacerea Stroussberg, prin daunele aduse poporului român și implicațiile politice.

Publicistica din acest volum se încheie cu denunțarea Partidului Centru, întemeiat de V. Boerescu, după ce părăsește Partidul conservator în martie 1876. Eminescu demonstrează că un asemenea partid nu avea bază socială în țara noastră. Aprecierea sa se va dovedi întemeiată. V. Boerescu se apropie de liberali și i se încredințează în 11/23 iulie 1879 conducerea Ministerului de Externe, în fruntea căruia rămâne până în 9/21 aprilie 1881. Eminescu dezaprobă conduita politică a lui V. Boerescu și pentru faptul că se pronunță împotriva politicii interne promovate de Al. I. Cuza în scurta sa domnie. Poetul îl considera însă pe Al. I. Cuza una din cele mai mari personalități ale istoriei noastre naționale.

III. TEXTUL

1. Corpus și organizare. Orânduirea textelor se face strict cronologic, cu închiderea la locurile respective și a traducerilor. Textele din manuscrise le tipărim în succesiunea utilizărilor în articole, iar cele nedatabile le trecem în partea finală a acestei secțiuni, într-o succesiune ipotetică. Articolele le publicăm cu titlurile date de Eminescu, iar când

acestea lipsesc, le dăm noi, după sintagma inițială care, chiar dacă nu este revelatorie întotdeauna, reprezintă în fond un titlu ce aparține poetului și ne ferește de subiectivism. Unul din marile falsuri operate de editorii anteriori îl constituie tocmai improvizarea de titluri ce induc în eroare. Însoțim fiecare text cu indicarea datei apariției, practică cu o tot mai largă extindere în edițiile academice.

2. Stabilire și transcriere. În stabilirea textului și a variantelor, cât și în transcrierea sa, ne călăuzim după principiile enunțate în OPERE, VII (p. 47- 69), cu completările din OPERE, IX (p. 55-56). Tipărim textele integral după prima apariție în „Timpul” și după manuscrise, cele pe care le transcriem din caietele poetului. Reproducerile din publicațiile românești, integrate de Eminescu în comentariile sale, le tipărim cu corp de literă mai mic, drept, iar traducerile din presa străină, cu același corp mic, cursiv, spre a face distincție între textul original și reproduceri sau traduceri. Notele, culese cu același corp de literă ca textul lui Eminescu, aparțin poetului. Parantezele drepte [ ] marchează întregirile introduse de editor iar < >, segmentele necontextuale, pe care editorul nu s-a crezut îndreptățit să le elimine.

IV. COMENTARIILE ȘI ANEXELE

1. Comentariile. Fiecare text este însoțit de comentarii care cuprind o secțiune bibliografică, unde consemnăm prima apariție în „Timpul” și facem mențiune dacă articolul este semnat. Indicăm locul ce-l ocupă în paginile cotidianului bucureștean (Editorial, Al doilea editorial, Din afară, Cronică dramatică) informații importante pentru cunoașterea încadrării textului respectiv în dezbateră cotidiană. Consemnăm, de asemenea, reproducerile în publicațiile românești și străine, cum nu fac edițiile anterioare. Oferim în felul acesta și o imagine asupra circulației publicisticii eminesciene în presa vremii. Facem mențiune despre prima tipărire în volum, fără însă să trimitem și la titlurile din

edițiile anterioare.

Comentariile cuprind, cu puține excepții, și o a doua secțiune în care prezentăm problemele legate de textul respectiv și dăm informații asupra ecoului stârnit în presa românească și în cea de limbă franceză și germană din țară. Se situează pe primul loc „România liberă”, care prezintă aproape toate articolele poetului și dă extrase din ele. În atenția noastră stă și presa românească din provinciile aflate atunci sub stăpâniri străine.

Publicistica cotidiană pe care o practică Eminescu la „Timpul” îl obliga să revină asupra aceluiași probleme în suite de articole. Expunem tezele principale acolo unde se pun mai întâi în discuție, ca la reluarea lor să prezentăm numai chestiunile de istorie literară.

Eminescu semnează, cum am arătat mai sus, numai câteva articole, pentru care facem mențiune, iar celelalte, pentru care nu dăm asemenea indicații, apar fără semnătură. Pentru textele transcrise din caietele lui Eminescu indicăm manuscrisul și paginile, iar când este cazul, prima publicare. Dăm informații despre așezarea în pagină, grafie, mențiunile poetului, fie pentru datare, fie pentru cunoașterea stadiului de elaborare.

Presa noastră din secolul trecut folosea în datare calendarul Iulian. „Timpul” nu face excepție, însă în unele perioade folosește și dubla datare. Am menționat datarea și datările din ziar. Să mai precizăm că „Timpul” folosește, ca și celelalte ziare românești ale vremii, datarea anticipativă cu o zi. De aici și deosebirea între datarea exactă a editorialelor (București, 9/21 decembrie 1877, București, 8/20 august 1878, București, 27 martie/8 aprilie 1879) și cea anticipativă a numerelor respective (10 decembrie 1877, 9 august 1878, 28 martie 1879). Când trimitem la publicațiile străine, care folosesc calendarul Gregorian, dăm amândouă datele, pentru a evita confuziile în succesiunea

evenimentelor.

Comentariile noastre au un caracter strict orientativ și informativ. Atragem atenția și cu acest prilej că ele nu sânt destinate să se substituie exegezei publicisticii eminesciene.

2. Anexele volumului. Volumul este prevăzut cu Lista siglelor publicațiilor periodice, Bibliografia generală a publicisticii, Indice de nume și Lista ilustrațiilor. Pentru Tabloul edițiilor trimitem la OPERE, IX (p. 63-75), cu completările din Bibliografia la OPERE, XI (p. 605), OPERE, XII (p. 645), OPERE, XIII (p. 553) și volumul de față (p. 713-716). Bibliografia exhaustivă a operei lui Eminescu și implicit și a publicisticii este elaborată de Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România.

V. ADDENDA

Tipărim aici traduceri aferente volumului IX, neincluse acolo întrucât intenționam, inițial, să le rezervăm un volum separat, în care să le cuprindem și pe cele din cotidianul bucureștean. Metoda aceasta de lucru a apărut arbitrară și, ținând seama de sugestiile ce ni s-au făcut, integrăm traduceri din „Timpul” în suita cronologică a publicisticii eminesciene. Tipărim aici și câteva texte din periodice și din manuscrise, aferente volumelor anterioare pentru care ne-a lipsit documentarea necesară la timpul potrivit.

VI. DIFICULTĂȚI

Editarea integrală a publicisticii eminesciene este îngreunată considerabil de situația periodicelor în bibliotecile noastre. Marea majoritate a ziarelor străine, din care traduce Eminescu sau la care trimite, nu se păstrează sau se păstrează colecții incomplete sau numere disparate și pentru ani ce nu privesc

publicistica eminesciană. Din colecția „Timpului” de la Biblioteca Academiei Române, unica în țară pentru anii 1877-1883, lipsesc, cum am arătat mai sus, mai multe numere încât articolele publicate aici reprezintă pierderi ce nu mai pot fi recuperate. Nu au putut fi văzute numere din „Bacăul”, „Independența română”, „Războiul”, „Ștafeta”, „Steaua României”, „Suceava”, „Unirea”, „Vocea Covurluiului”. Considerațiile lui Eminescu pe marginea acestor publicații ce nu se păstrează în bibliotecile noastre, sau se păstrează în colecții incomplete, se înscriu ca texte de referință pentru istoricul de astăzi al presei românești.

VII. CONSIDERAȚII FINALE

Spectacolul publicisticii eminesciene la „Timpul” nu este așa de variat ca cel de la „Curierul de Iași”. Nu-l întâlnim și aici pe cronicarul de politică externă de la foaia ieșeană, pe cronicarul cultural și nici chiar pe cronicarul dramatic de acolo. Capătă extindere, în schimb, dezbaterea de politică internă, iar celelalte domenii, care formau la „Curierul de Iași” preocupări dominante, sânt abordate intermitent și puse în relație tot cu politica internă. Discursul critic cunoaște o desfășurare spectaculoasă, cu incursiuni adesea în istoria națională și cu o vervă polemică rar întâlnită în presa noastră.

Publicistica de la „Timpul” ocupă, prin problematică și amploare un loc important în definirea personalității lui Eminescu în contextul ziaristicii românești din anii 1877-1880. Poetul dă prin publicistica sa, orientată spre viitor, cea mai înaltă expresie a luptei poporului nostru pentru apărarea ființei sale naționale și independenței statului unitar român în condițiile din secolul trecut.

MIHAI EMINESCU

OPERA POLITICA

1 noiembrie 1877 – 15 februarie 1880

TIMPUL

EDIȚIE CRITICĂ ÎNTEMEIATĂ DE P E R P E S S I C I U S

EDIȚIE CRITICĂ ÎNGRIJITĂ DE MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

Coordonator DIMITRIE VATAMANIUC

Editura Academiei RSR, 1980

Vol X

Mihai-Eminescu.Ro